

Izvještaj s Međunarodne konferencije za mlade istraživače *Vestigia: Mitovi i narativi*, Zagreb, 24–26. travnja 2025.

Uredništvo 20. broja časopisa *Pro tempore* organiziralo je konferenciju za mlade istraživače koja se održavala od 24. do 26. travnja 2025. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Već je na prethodna tri skupa bila iskazana želja za njegovim podizanjem na međunarodnu razinu, osobito 2023. godine kada je izlagala kolegica iz Srbije, a ove se godine to i realiziralo radom na jubilarnom broju časopisa. Tako su se ove godine, uz izlagače iz Hrvatske, na Filozofskom fakultetu u Zagrebu okupili i izlagači iz Slovenije, Srbije, Makedonije, Italije, Poljske, Latvije, pa čak i jedan izlagač iz Indije. Tema konferencije je, *Mitovi i narativi*, kao i prošlih godina, bila istovjetna temi ovogodišnjeg broja časopisa. Jedan od razloga zašto je ta tema bila odabrana jest aktualiziranje i problematiziranje nekolicine ovogodišnjih obljetnica (1100. obljetnica Hrvatskog Kraljevstva i Splitskog crkvenog sabora, 80 godina od kraja Drugog svjetskog rata i 20 godina časopisa), ali i naglašavanje interdisciplinarnosti. Osim studenata povijesti i povjesničara, na konferenciji su sudjelovali istraživači iz područja arheologije, povijesti umjetnosti, antropologije, anglistike, talijanistike, filozofije i politologije.

Prvi dan: 24. travnja 2025.

Konferencija je počela u 10 sati, u četvrtak, 24. travnja u Konferencijskoj dvorani Filozofskog fakulteta u Zagrebu. U uvodnoj riječi, na hrvatskom i na engleskom jeziku, glavna urednica 20. broja časopisa *Pro tempore* Marija Bišćan izrazila je dobrodošlicu svima, naglasila da je ovo prva međunarodna konferencija koju organizira časopis, te predstavila temu konferencije. Zahvalila je Odsjeku za povijest, prethodnim urednicima, sponzorima i svima koji su na bilo koji način sudjelovali u organizaciji. Izrazila je i želju za dubljim kontaktima sa stranim studentima. Konferenciju je otvorio zamjenik pročelnika prof. dr. sc. Hrvoje Gračanin, a u svojem se govoru osvrnuo na problem mitova na ovim prostorima koje treba demitologizirati i najavio prvo izlaganje konferencije o temi Na prošlosti narod budućnost si snuje – *Zašto su nam obljetnice važne i danas?*

Prvo izlaganje održali su glavna urednica 20. broja **Marija Biščan** i glavni urednik 17. broja Časopisa **Ivan Mrnarević**. Na početku su izlaganja konstatali kako se najpopularnijim temama hrvatske historiografije – ranim srednjim vijekom i Drugim svjetskim ratom – često bave povjesničari amateri i kako su one uvelike istraživane, iako se malo toga o njima zapravo zna. Mrnarević se u svojem izlaganju fokusirao na problem izvora oko krunidbe kralja Tomislava i na razradu njegova mita od Franje Račkog do Nade Klaić. Nakon njega, Biščan se fokusirala na općenitu narav i svrhu pisanja mitova od 19. stoljeća do danas. Mitovi su mobilizirali narode u zahtjevima za državnom samostalnošću, a mit o Tomislavu i zlatnom dobu služio je stvaranju velikog narativa o cjelovitoj i neprekinutoj povijesti hrvatske države. Istaknuto je da je ovu godinu Hrvatski sabor, zbog 1100. obljetnice, proglasio godinom Hrvatskog Kraljevstva. Na kraju, izlagači su zaključili da je, kada su u pitanju medijski jako popraćene teme, zadaća povjesničara sagledati odnos povijesti i javnosti, ne zbog njihova umanjivanja ili diskreditacije izvora već kako bi se istražila njihova recepcija u javnosti.

Izlaganje o temi *Zašto je srednji vijek mračan?* održala je studentica prijediplomskog studija povijesti **Svjetlana Ravlić**. Navela je kako se percepcija srednjeg vijeka kao mračnog pretežito fokusira na Zapadnu Europu, a taj su mit počeli graditi humanisti, protestanti i prosvjetitelji. Njegova dekonstrukcija započela je tijekom 19. stoljeća kada se javila svojevrсна nostalgija za srednjim vijekom s medievalizmom u umjetnosti i pobuđivanjem interesa povjesničara koji su upravo u srednjem vijeku nalazili korijene nacionalnih ideja. Srednji vijek je i dalje ostao „mračan“ samo po pitanju nedostatka izvora, a do kraja 20. stoljeća od tog se termina u historiografiji općenito odustalo. Medievalizam u pop-kulturi danas nekad razbija, a nekad održava mitove. Zaključno, Ravlić je istaknula da je srednji vijek, kao i svako drugo povijesno razdoblje, imalo dobre i loše trenutke.

Sljedeće izlaganje o temi *Between Myth and History: The Carantanian Legacy* održali su studenti povijesti sa Sveučilišta u Ljubljani **Tamara Logar** i **Matej Vodopivec**. Logar je izlaganje započela općenitim informacijama o Karantaniji: kako pojam nije pretjerano raširen izvan slovenske historiografije, nepoznavanje točnog obujma teritorija, multietnička demografska slika, nedostatak primarnih izvora itd. Nastavila je s povijesnim pregledom razvoja karantanskog mita od romantizma do suvremene historiografije, odnosno kako je od direktnog povezivanja Karantanije sa Slovenijom u 19. i 20. stoljeću došlo do faze dekonstrukcije mita. Vodopivec se u drugom dijelu izlaganja fokusirao na studiju slučaja dvojice slovenskih povjesničara, oca Franca i sina Milka Kosa. Obojica su se ahistorijski koristili terminom „Slovenci“, no bez obzira na to, knjige Milka Kosa još uvijek su jedne od najvažnijih o srednjovjekovnoj povijesti Slovenije. Završno, zaključio je kako određeni elementi kontinuiteta postoje, ali upozorio da se ne smiju anakronistički ubacivati moderna shvaćanja etniciteta, države i drugih sličnih pojmova u ranija povijesna razdoblja.

Uloga istorijskih mitova u oblikovanju jugoslovenskog socijalizma: od legitimacije vlasti do stvaranja kolektivnog identiteta, bila je tema četvrtog izlaganja koje je održao **Hadži Luka Krivokapić** s Filozofskog fakulteta u Nišu. Pregled povijesti jugoslavenskog mita započeo je s Kraljevinom Jugoslavijom

i istaknuo mitove o troimenom narodu i pobjedi srpske vojske u Prvom svjetskom ratu. U Drugoj Jugoslaviji stvorio se mit o NOB-u kao jedinom ispravnom putu daljnjeg razvoja socijalističke države, mit o Titu kao ocu nacije, mit o bratstvu i jedinstvu kao idealu itd. Ti su se mitovi dalje gradili i širili kroz kulturu i obrazovanje, primjerice, izgradnjom domova kulture u malim mjestima i brutalističkih spomenika na mjestima od velikog povijesnog značaja, ili snimanjem skupih partizanskih filmova. Mitovi su se počeli urušavati s Titovom smrću i konačnim raspadom Jugoslavije, ali kroz jugonostalgiju, strah od globalizma i kolektivnu traumu uzrokovanu ratovima 1990-ih prisutni su još i danas.

Nakon ovog bloka izlaganja uslijedila je diskusija koju je moderirao Adrian Filčić. Diskusiju je započeo Filip Bačurin pitanjem je li moguće imati obljetnice povijesnih figura bez ikakva oblika mitologizacije. Mrnarević je jednostavno odgovorio negativno, a Bišćan je nadodala da je sam smisao obljetnica mitologizacija. Doktorandica iz Latvije Liene Rokpelne uputila je pitanje slovenskim studentima o raširenosti mitova u javnosti. Vodopivec je odgovorio kako ruralni dijelovi Slovenije imaju jaka mišljenja o mitovima koji su im dio identiteta, a svaki pokušaj dekonstrukcije tih mitova gledaju kao napad na svoj identitet. Također je istaknuo kako su neprofesionalni povjesničari u Sloveniji „glasni“ te kako postoji konflikt između njih i profesionalnih povjesničara. Posljednje pitanje upućeno kolegici Ravlić bilo je može li termin *Dark Ages* izražavati samo odnos prema nedostatku izvora. Ona je odgovorila da može, ali da je svejedno bolje koristiti se nekim drugim terminom.

Novi blok izlaganja započeo je doktorand s Filozofskog fakulteta u Novom Sadu **Ognjen Tošović** s temom *Mit kao fundament i mit kao argument: politička uloga mita u delima Herodota i Tukidida*. Tošović je u izlaganju govorio o promjeni značenja riječi „mit“. U Homerovo doba „mit“ je označavao jednostavno „govor“ i povezivao se s božanskom istinom i muzama. Sofisti su to počeli kritizirati, a do kulminacije je došlo s Herodotom i Tukididom koji su svoje narative o prošlosti zasnivali na svojim metodološkim principima. Njihova se metodologija fokusirala na to što su vidjeli, čuli i shvatili, a *mythos* je kod njih predstavljao nešto nespoznatljivo ili sumnju u ono što su čuli. Mitovi su imali i važnu ulogu u kontekstu formiranja kolektivnih identiteta pojedinih zajednica, ali i u kontekstu političkih rasprava u njihovim djelima.

Sljedeće izlaganje o temi *Mitovi i narativi elita u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj* održao je magistar povijesti i arheologije **Luka Đaković**. Đakovićeva teza bila je da se na temelju malobrojnih izvora iz ranog srednjeg vijeka koji su nam dostupni, može vidjeti da se hrvatska elita oslanjala na mitove i narative kao sredstvo legitimacije svoje vladavine. Korištenje ranog srednjeg vijeka za razvijanje mitova i narativa započelo je već u razvijenom srednjem vijeku. Kao primjere dao je Krešimira II. i Dmitra Zvonimira koji su se predstavljali kao osnivači novih dinastija kako bi legitimirali svoju vlast.

Sljedeće je izlaganje na Zoomu trebala održati studentica **Anna Knyazeva** iz Rusije o temi *The Building of a Cult Through a Myth: the Case of St. James the Greater*, no bila je spriječena zbog bolesti. Potom je **Petar Simonoski**, student povijesti iz Skoplja, održao svoje izlaganje o temi *Kralj Marko između mita i stvarnosti u balkanskom epskom stvaralaštvu*. On je analizirao lik kra-

ljevića Marka kroz narodne predaje različitih tradicija: albanske, makedonske, bugarske, srpske i hrvatske. Predaje su većinom bile varijacija na istu temu: narodni, mitski junak koji se bori s Turcima i ima božansku snagu i prkosi sudbini. Zanimljivo je da ga se prikazivalo kao epskog borca protiv Turaka, dok je u stvarnosti velik dio svoje vladavine bio osmanski vazal. Simonoski je zaključio kako mitovi i predaje imaju velik utjecaj na transformaciju stvarnih povijesnih osoba u mitske heroje.

Predzadnje izlaganje održao je **Gabrijel Bradić**, student moderne i suvremene povijesti, s temom *Napoleon: Percepcija i nasljeđe u 19. stoljeću u Francuskoj*. Izlaganje je nudilo kratak pregled percepcije Napoleona u francuskom društvu i politici u 19. stoljeću. Bradić je društvenu percepciju Napoleona podijelio na četiri faze. Prvu su fazu odredili Benjamin Constant, najprije Napoleonov veliki kritičar, a zatim simpatizer, i Emmanuel de Las Cases koji je bio s Napoleonom na Svetoj Heleni, a u svojim je djelima prikazivao njegovu i dobru i lošu stranu. Druga je faza vladavina dinastije Orléans koja se, da bi se lakše legitimirala, počela pozivati na slavu francusku prošlost. Slično se i u trećoj fazi na slavu prošlost Prvog Francuskog Carstva pozivao i Napoleon III. Četvrta je faza konačni oblik javnog mnijenja o Napoleonu, u kojem je prevladavala objektivnost i kritičnost. Bradić je pokazao kako se percepcija Napoleona tijekom 19. stoljeća mijenjala od idealizacije i simbola snažne Francuske do uravnoteženije procjene njegova nasljeđa.

Posljednje izlaganje održao je student povijesti i anglistike, inače član uredništva Časopisa, **Marko Perišić** o temi *Film i povijest: Analiza društvene i političke uloge filmova Bitka na Neretvi i Sutjeska*. Perišićeva teza bila je da su spomenuti filmovi kao najreprezentativniji partizanski spektakli služili kao sredstvo afirmacije starih socijalističkih tekovina naspram sve glasnijih društvenih preispitivanja i eksperimentiranja. Oni su nastajali u već poodmakloj fazi jugoslavenske kinematografije kada se proizvodnja filma decentralizirala i kada je autorski film cvjetao. Također, nastajali su u fazi jugoslavenske povijesti kada su se uzdizali i propadali studentski prosvjedi 1968., liberali u Srbiji i „proljećari” u Hrvatskoj. U vremenu kada su se počele razvijati različite interpretacije povijesti, ovi su filmovi na sve kontroverze davali jednostavan odgovor, a u njima nije bilo mjesta za nepogodne političke interpretacije. U tim je filmovima također bila prenamaglašena uloga Josipa Broza Tita, a čak i neka slojevitost pri prikazu negativaca u *Bitki na Neretvi* izgubila se u *Sutjesci*.

Na kraju dana Bišćan je zahvalila sudionicima i predložila posjećivanje projekcije filmova *Blokada* i *Čovjek koji nije mogao šutjeti* uz predgovor Nikole Tomašegovića, a koju su organizirali pripadnici Kluba studenata povijesti – ISHA Zagreb.

Tribina Mitologizacija moderne hrvatske povijesti

Između prvog i drugog bloka, nakon pauze za ručak, održana je tribina o temi *Mitologizacija moderne hrvatske povijesti*. Sudionici tribine bili su viši asistent na Filozofskom fakultetu dr. sc. **Nikola Tomašegović**, izvršna direktorica Inicijative mladih za ljudska prava i doktorandica **Senna Šimek** i nezavisni istraživač **Mario Šimunković**. Moderator je bio Matija Pudić koji je tribinu

otvorio riječima kako postmodernistička kritika i individualizam destabiliziraju nacionalne mitove te kako će se tribina baviti pitanjima poput problematike nastajanja mitova, za koga oni nastaju i koja je uloga povjesničara u tom procesu. Uz to, teme na koje će se tribina fokusirati tiču se moderne hrvatske povijesti, posebice mitova o Jasenovcu i Domovinskom ratu. Šimunković je otvorio temu o Jasenovcu govoreći o ekonomskoj pozadini pretjerivanja brojkama poginulih kako bi Njemačka platila reparacije Jugoslaviji. Šimek je naglasak stavila na temu Domovinskog rata, preciznije, kako je Deklaracijom o Domovinskom ratu stvorena službena (naziva je i mitološkom) interpretacija rata kojom se konstruirao pozitivni narativ o prošlosti. Takva interpretacija koja naglasak stavlja na neagresivan rat isključiva je i nepotpuna jer ne uzima u obzir rat u Bosni i Hercegovini, a u javnosti stigmatizira one koji tu interpretaciju propitkuju. Na pitanje koliko se Domovinski rat obrađuje u školskim udžbenicima odgovorila je da se često ne obrađuje zbog kraja školske godine i emocionalnosti teme te je naglasila kako zbog toga mladi informacije o ratu dobivaju iz drugih izvora.

Moderator je zatim preokrenuo tribinu na teorijski fokus pitanjem o ulozi povjesničara u stvaranju mitova. Tomašegović je odgovorio kako kod stvaranja mitova činjenice nisu presudne i kako se mitovi sastoje od činjenično točnih i netočnih narativa. Rekao je da mit primarno ima društvenu funkciju; može imati činjeničnu jezgru, ali može se dati drugačiji oblik s obzirom na njegovu funkciju. Tijekom procesa stvaranja država u 19. stoljeću, opreka se između povijesti i mita izbrisala, a povjesničari su počeli nekad i indirektno stvarati mitove. Šimunković je nadodao kako se povjesničari nekad koriste mitovima kao opće prihvaćenim činjenicama. Rekao je kako Jasenovac do 1980-ih povjesničari ne istražuju zbog ratne traume, a zatim zbog liberalnije klime počinju nastajati različite interpretacije, a posljedično i neslaganja oko broja žrtava koja se počinju koristiti u političke svrhe. Pudić se na to nadovezao pitanjem za Šimek o problematici komemoracije mita. Ona je rekla kako uz velike komemoracije, Vukovar i Oluju, postoji niz manjih komemoracija. Napomenula je kako je zadnjih nekoliko godina obvezan školski izlet u Vukovar, a raznim se kanalima, poput sažetog prikaza povijesti u školama, glazbom Marka Perkovića Thompsona i raznim filmovima, mit o Domovinskom ratu normalizira. Poteškoće pri istraživanju potkrijepila je primjerom Memorijalnog centra Domovinskog rata, u kojem djeluje mali broj istraživača jer se temom nije ugodno baviti ako je se ne obrađuje na društveno-politički prihvatljiv način.

Na pitanje o probijanju mitova u sve sfere svakodnevnice Tomašegović je odgovorio kako postoji zablude da će mit nestati profesionalnim bavljenjem povijesti. Razlog tome jest što mit često ima tu nečinjeničnu sferu i lakše se probija kroz popularnu povijest. Također kaže kako su i svakodnevne prakse važnije za opstojanje mitova, a s njima se još teže nositi. Na pitanje o definiranju odnosa mi-oni kroz mitove Tomašegović je dao primjer kako je mit o Jasenovcu jedan od temeljnih državotvornih mitova, a kod nas služi kao podjela na lijeve i desne, partizane i ustaše. Šimek se složila kako je mit o Domovinskom ratu temeljni mit suvremene Hrvatske i spomenula je kako se kroz različite faze Thompsonove karijere mogu vidjeti različiti „oni“ – u 90-ima su

to bili Srbi, u 2000-ima europske integracije itd. Šimunković je rekao kako su neprijatelji u mitu o Jasenovcu oni koji navode drugačije brojke. Na pitanje jesu li branitelji skupina srasla s mitom Šimek je konstatala kako ih se ne smije promatrati kao homogenu skupinu, te je nezahvalno promatrati ih samo kroz tu leću. Zadnje pitanje o tome kako se povjesničar treba postaviti prema mitovima bilo je upućeno svima. Šimunković je rekao kako se treba posvetiti povijesnim istraživanjima i da se prema svakoj žrtvi Jasenovca treba odnositi individualno te da u konačnici nije bitno koliko je ljudi ubijeno, već koliko ih je preživjelo. Napomenuo je i kako Hrvatska ne želi raditi na izvorima, ne želi povući popise iz Jugoslavenskog arhiva i ne želi digitalizirati popise. Šimek je zaključila kako mladim istraživačima treba omogućiti da se bave Domo-vinskim ratom, a posebno je važno jer se tom temom osoba izravno hvata u koštac s javnošću. Tomašegovićovo mišljenje je bilo da se treba pomiriti s mi-tovima, no treba se i baviti njihovim istraživanjem. Treba se ukazati na nešto što se kritizira, ali se treba ponuditi i alternativa. U konačnici je važnije kako je mit nastao, tko su akteri i kome je mit namijenjen nego je li činjenično točan ili netočan.

Nakon što su sudionici završili sa svojim izlaganjima, moderator je otvorio diskusiju. Prvo pitanje iz publike bilo je upućeno Šimunkoviću o tome koliko brojevi žrtava mogu diskreditirati nešto na što žele ukazati. On je od-govorio da je nekad besmisleno pričati o brojevima i da bi bilo manje kontra-diktornih situacija kad bi se njima manje bavili. Brojke su važnije da se odre-đeno nasilje može bolje predočiti, no mnogi povjesničari govore o brojevima o kojim nemaju pojma. Što se tiče koristi od stranih istraživača, Šimek je rekla kako emocionalni odmak ima svojih prednosti i nedostataka, a Šimunković je nadodao da kod stranih istraživača koji dobro poznaju jezik radovi mogu biti odlični. Na pitanje koliko se manipulacije brojkama koriste u dnevno-po-litičke svrhe, Tomašegović je skrenuo pozornost na ulogu društvenih mreža u širenju dezinformacija te kako je sama priča važnija od metodologije i lakše se širi od historiografije. Na tu se konstataciju nadovezalo pitanje iz publike ko-liko takvoj situaciji doprinosi njemački stil pisanja u historiografiji koji je kod nas češći od anglosaksonskog. Tomašegović se složio kako je historiografska kultura u Engleskoj bogatija nego kod nas, da su njihove historiografske knjige „lijepo, ali i argumentirano“ napisane te da mnoge postaju bestseleri.

Drugi dan: 25. travnja 2025.

Prvi blok u petak, čiji je fokus bio vjerska povijest, započeo je asistent s Hrvat-skih studija **Marko Marina**, s izlaganjem o temi *Did Early Christians Believe in Their Own Myths? Matthew 27:51-53 as a Case Study*. Marina je krenuo od pretpostavke da navedeni biblijski stihovi nisu striktno alegorični, već da ima-ju povijesno uporište. Moderna zapadna historiografija na stihove gleda kao čistu alegoriju, no Marina je svratio pozornost na to da oni imaju točne geo-grafske i temporalne markere. Jezik i stil pisanja također potvrđuju da Mateje-va intencija tijekom pisanja nije bila alegorična, a Marina je na kraju zaključio kako treba uzeti u obzir da je razumijevanje povijesti kod ranih kršćana bilo isprepleteno mitologijom.

Drugo izlaganje održala je studentica povijesti i arheologije iz Pule **Marija Jeromela** o temi Između svjetla i tame: *analiza mita o sv. Mihovilu i povezivanje kršćanske i poganske tradicije kroz korijene i lokalitete*. Ona je istraživala kult sv. Mihovila i njegovu ulogu u kršćanskoj tradiciji. Mihovil se prvi puta spominje u Knjizi o Danielu, a za širenje njegova kulta najzaslužniji su bili Langobardi i benediktinci. Kult se širio relikvijama i tekstovima, a najpoznatije svetište nalazi se na Monte Garganu u Italiji, dok se u Puli nalazi tvrđava sv. Mihovila. Dokaz su širenja kulta po Hrvatskoj mnoge crkve nazvane po sv. Mihovilu.

Sljedeće izlaganje održala je povjesničarka **Matea Marušić** o temi Na raskršću svjetova: *kristijanizacija poganstva i njegovi živući ostaci u Dalmatinskoj zagori*. Marušić je temi pristupila interdisciplinarno iz perspektiva historiografije i kulturne antropologije, a koristila se i mikrohistorijskim pristupom sagledavanja slučaja jednog sela. Fokusirala se na 18. stoljeće kada se kristijanizacija poganstva događa paralelno s folklorizacijom kršćanstva. Teritorij o kojem je bila riječ nalazio se pod mletačkom upravom do 1789. godine. Mlečani nisu bili previše zainteresirani za striktnije provođenje kristijanizacije. Rad se fokusira na Morlake koji su bili kršćani, ali isto tako skloni praznovjerju te su se mnogi narodni običaji i elementi slavenske mitologije stopili s kršćanskim vjerovanjem. U konačnici je miješanje kršćanskih i narodnih običaja uzrokovalo discipliniranje praznovjernog stanovništva.

Posljednje izlaganje u bloku održali su studenti povijesti **Ante Erceg i Lovro Klaso** o temi *Prezbiter Ivan, evolucija kršćanskog poimanja Orijenta u razvijenom i kasnom srednjem vijeku*. Fokus rada bio je na promjeni percepcije na mitsko kraljevstvo Prezbitera Ivana u različitim povijesnim kontekstima. Najvažniji dokument o Ivanu potječe iz 1165. – 1170. godine i u njemu se opisuje indijsko kraljevstvo kao raj na zemlji. Najvjerojatnije je latinska krivotvorina i imperijalistička propaganda Fridrika Barbarosse. Kasnije kako se otkrivalo sve više o određenim teritorijima, lokacija kraljevstva pomicala se u Mongoliju, Etiopiju i rog Afrike. Mit se intenzivirao u kriznim trenucima poput križarskih ratova, a igrao je ulogu i u trgovačkim ekspedicijama.

Diskusiju o izlaganjima ovog bloka moderirao je član uredništva, Ivan Moškato. Prvo pitanje bilo je upućeno Ercegu i Klasu, a ticalo se promjene lokacije kraljevstva iz Indije u Etiopiju. Odgovorili su da se to dogodilo tijekom Petog križarskog rata kada kršćani gube od muslimana. U jednoj je bitci rijeka Nil imala presudan utjecaj što je navelo kršćane na vjerovanje da na jugu postoji kršćansko kraljevstvo s kojim će moći stvoriti savezništvo. Na pitanje je li Ivan stvarna osoba, oni su odgovorili da početkom 13. stoljeća Prezbiter Ivan postaje samo titula koju je lako prebacivati iz jedne na drugu lokaciju, specifično na lokacije o kojima se manje znalo. Zatim je Marušić bilo postavljeno pitanje je li u Zagori prevladavao kršćanski ili narodni element. Ona je odgovorila kako je to pitanje izvora – prema izvorima su svi bili kršćani, ali u praksi je prevladavao narodni element. Također joj je postavljeno pitanje koliko se bića povezuje sa slavenskom mitologijom, a koliko je narativ o njima nastao neovisno od nje. Navela je da ima mnogo specifičnih slavenskih bića, ali da ima i vjerovanja koja su raširena po cijeloj Europi. Sva vjerovanja imaju panteone u kojima mitološka bića imaju slične funkcije, ali različite nazive. Za

kraj je rekla da je kršćanstvo monoteističko, ali da sveci imaju slične funkcije kao božanstva iz poganskih mitologija.

Drugi blok izlaganja bio je posvećen problematici ženske i rodne povijesti. Prvo izlaganje održala je studentica stare povijesti **Janica Petrak** o temi *Iz jednog pogleda (Evolucija Meduzina mita od antike do Danas)*. Prikaz Meduze evoluirao je od čudovišta do ženstvenog lika sa zmijama umjesto kose. Jedan od najstarijih antičkih izvora o Meduzi jest Homerova *Ilijada*, ali pojavila se i u Heziodovim *Teogonijama* te kasnije u vrijeme antičkog Rima u Ovidijevim *Metamorfozama*. Danas Meduza ima dualnu prirodu, ili je prikazana kao negativka ili kao osvetnička figura. Koristi se i kao simbol u borbi protiv seksualnog nasilja kada je prigrljio pokret *MeToo*.

Drugo izlaganje održala je studentica povijesti **Ana Furlan Sfarčić** o temi *Mit o ženi: poslušna i podređena žena u Iranu*. U zapadnoj političkoj propagandi o Iranu žene su prikazane kao poslušne i pasivne, a prešućuje se uloga žena u povijesti kao reformatrica, vladarica, trgovkinja itd. Patrijarhat u Iranu počeo je jačati sa Sasanidskim Carstvom i od tada su žene tijekom zadnjih dvije tisuće godina svakom promjenom dinastija gubile sve više prava. Jedine žene koje su održavale određenu razinu autoriteta bile su aristokratkinje kao pokroviteljice kulture i umjetnosti. Početkom 20. stoljeća žene su sudjelovale u ustavnoj revoluciji. Pokušaji modernizacije događaju se u doba vladavine Reze Pahlavija, ali nakon Iranske revolucije ponovno je počeo jačati patrijarhat. Ipak, unutar tog sustava uspijevale su se s vremenom izboriti za bolje obrazovanje, a osnovala su čak i feministički pokret.

Treće izlaganje održala je studentica povijesti i povijesti umjetnosti sa Sveučilišta u Rijeci **Arijana Grginčić** o temi *Interpretacije uloge žena u hrvatskim i kastavskim mitovima i običajima*. Grginčić je pokušavala pokazati povezanost između društvene uloge žene s njihovim prikazima u mitovima. Ženska mitološka bića često su personifikacija pozitivnih ili negativnih osobina i služe kao upozorenja kako bi se žene trebale ponašati (npr. Morana kao zla, a Vesna kao dobra boginja). Najpoznatiji povijesni primjer prebacivanja mitoloških karakteristika na žene jesu vještice. Tako su se etiketirale žene koje nisu živjele po propisanim rodnim ulogama. Izvor praznovjerja bilo je i nepoznavanje ženske fizionomije zbog čega se na trudnice gledalo kao na donositeljice nesreće.

Nakon ovog bloka diskusiju je moderirala članica redakcije Natalija Kolar. Postavljeno je pitanje Sfarčić o posljedicama na žene nakon Iranske revolucije. Odgovorila je da im šerijat danas još uvijek brani mnogo toga, ali više ne trebaju izlaziti s punim hidžabom. Također je napomenula kako mnogo iranskih spisateljica nakon revolucije počinje pisati o ženskim problemima iz ženske perspektive. Za Petrak je postavljeno pitanje o poveznici između Meduze i vještica, na što je ona odgovorila da poveznica nije direktna, ali ima sličnosti.

Sljedeći blok sastojao se od izlaganja stranih izlagača. Blok je online izlaganjem započela doktorandica sa švicarskog Sveučilišta u Fribourgu **Denise Brazzale** s temom *Narrating Crisis: The Myth of the Golden Age and Barbarian Invasions in Italian Literature Between the 15th and 16th Centuries*. U izlaganju je Brazzale govorila kako doba renesanse nije bilo samo doba napretka,

već i doba krize i nesigurnosti. Taj su period povijesti obilježili talijanski ratovi i ratovi s Osmanlijama. Mnogi pisci su zbog toga u svojim djelima govorili o degradaciji kao opreci humanističkog raja, a Boccaccio se krizom koristio kao narativnim alatom kako bi prikazao kozmički nered i simbol smrti muza.

Drugo izlaganje održao je, također online, profesor sa Sveučilišta u Delhiju **Vikas Malik** o temi *Reimagining History: The Role of Myths and Narratives in the Legitimization of Khap Panchayats in North India*. Malik je u izlaganju govorio o temeljima Khap Panchayata i koliko su mitovi utjecali na njegovu legitimaciju. Khap Panchayat vijeće je koje predstavlja Khap – tradicionalnu zajednicu na sjeveru Indije. Izlaganje je bilo strukturirano tako da su nabrajani mitovi o Khap Panchayatu, a Malik ih je redom opovrgavao jer po njegovom mišljenju nema dovoljno izvora da bi se ijedan potvrdio. Rekao je da imaju političku moć, ali nisu priznati kao kasta te se ovim mitovima žele legitimirati.

Sljedeće izlaganje održao je student povijesti sa Sveučilišta u Łódžu **Rafał Kanas** o temi *The Narrative of Women and Femininity in The Book of Contemplation by Usama ibn Munqidh*. Kanas je u izlaganju analizirao kako Usama u svojem djelu prikazuje muslimanke, a kako kršćanke. Kao primjer muslimanki uzeo je svoju majku i baku koje prikazuje izrazito pozitivno. O kršćankama je pisao manje, ali izrazito negativno. U konačnici svojim je djelom muslimanke prikazao kao dobar, a kršćanke kao loš primjer ponašanja.

Četvrto izlaganje održala je studentica povijesti sa Sveučilišta u Ljubljani **Sara Očko** o temi *From Parliaments to Newspapers: The Roma Narrative in the Carniolan Assembly (1861–1913), Yugoslav Parliament (1919–1939) and in Slovenian newspapers*. U izlaganju je analizirala prikaz Roma u slovenskim novinama. U svojem se istraživanju Očko koristila programom za analizu lingvističkih podataka NoSketch Engine. Uz pomoć programa dobila je koncentraciju spominjanja Roma na sjednicama te riječi i fraze koje su se u kombinaciji s njima najčešće spominjale. Tijekom čitavog perioda odnos prema Romima bio je izrazito negativan, a takve su bile i riječi i fraze koje su se vezale uz njih. Često se kao rješenje na sjednicama spominjalo nasilje, pa čak i etničko čišćenje.

Posljednje izlaganje u danu održala je doktorandica s Latvijskog sveučilišta **Liene Rokpelne** o temi *Undiscovered Myths of Livonia Cities. Example of Valmiera (Wolmar)*. Latvija zbog pedesetogodišnje vlasti Sovjeta nije bila u mogućnosti istraživati nacionalnu povijest što je pogodovalo razvoju mnogih mitova. Također, ne postoji pretjerana inicijativa za istraživanjem povijesti srednjeg vijeka i početaka razvoja gradova. Rokpelne se fokusirala na istraživanje povijesti grada Valmiera o kojem je malo istraženo. Sve spomene grada našla je u dokumentima stranih arhiva. Također je rekla kako je i arheološki loše istraženo, ali da se zadnjih godina situacija poboljšala.

Završnu raspravu moderirao je Marko Perišić, a prvo pitanje upućeno Rokpelne ticalo se posjetitelja u muzeju u kojem radi. Rekla je da posjetitelji vole mitove i da prije nekoliko godina nisu bili zadovoljni izložbom koja ih je pokušala dekonstruirati. Pitanje upućeno Kanasu ticalo se ibn Munkizova pogleda na niže klase, na što je odgovorio da on niže klase uopće nije doživljavao. Za Očko je bilo postavljeno pitanje je li postojao program pomoći za Rome. Odgovorila je da su neke novine imale empatije prema njima, iako možda

u humorističnom smislu. Također, rekla je da su ih ponekad uspoređivali sa Židovima i prosjacima, iako su po društvenoj hijerarhiji Židovi i prosjaci bili na višem nivou. Time su izlaganja u danu završila, a u večernjem programu održao se povijesni kviz.

Tribina Vještice u povijesti – između mita i stvarnosti

Između prvog i drugog bloka izlaganja održala se tribina o temi *Vještice u povijesti – između mita i stvarnosti*. Sudionik tribine trebala je biti **dr. sc. Nataša Polgar**, koja je nažalost bila spriječena, tako da je na tribini sudjelovao samo **dr. sc. Deniver Vukelić**, urednik Školske knjige i autor knjige *Magija na hrvatskom povijesnom prostoru*. Moderator je bio Ruben Prstec, a razgovor je otvorio pitanjem o korijenu pojma magije. Vukelić je rekao da je magija kompleksan pojam koji postoji od samih početaka ljudske povijesti. Pojam je najpoznatiji u pop-kulturi, a danas se ne percipira kao stvarno vjerovanje. Razlika između religije i magije jest u tome što je u religiji osoba podređena nekoj višoj sili, a u magiji ima mogućnost koristiti se njome. Magiju je također nazvao proto-znanošću od koje je religija u povijesti stvorila tabu. U antičkoj Mezopotamiji i Egiptu magija je bila prisutna u astrologiji, čarolijama i kletvama te je bila rezervirana za više klase koje su se njome koristile za protok duše u zagrobni život. Te su kulture međusobno komunicirale osim u ratu, dok su u kršćanstvu bile zabranjene. Prstec je zatim postavio pitanje o političkom momentu magije. Vukelić je odgovorio da je još u srednjem vijeku magija bila stvar svakodnevnice te da su je teolozi kritizirali, ali posljedice su se javile tek u 14. i 15. stoljeću. Oštriji sukobi s herezama započeli su u 12. stoljeću, a vrhunac su doživjeli u ranom novom vijeku s progonima vještica. Veliki utjecaj na progone vještica i pravne prakse imao je izum tiska u 15. stoljeću. Sustavni progoni vještica na hrvatskim prostorima odvijali su se u 17. i 18. stoljeću, a prije toga slični su slučajevi bili sporovi između dviju osoba. Vukelić je naveo da je standardizacija mučenja kompleksno pitanje na koje se može dati mnogo raznih odgovora. Odgovor je ovisio o ljudima na pozicijama moći koji su stvarno vjerovali u te stvari i bojali ih se te o ljudima na nižim pozicijama koji su samo obavljali svoj posao. Progone vještica smatra neuspjehom sekularnog sustava, a ne organizirane religije. U pravoslavnim državama i Osmanskom Carstvu nije bilo progona, a konačna promjena došla je kroz pravo. Na našim prostorima najveći utjecaj imale su reforme Marije Terezije, a nakon što je uvela zakon da se sva suđenja vješticama moraju odvijati u Beču, broj je suđenja ubrzo spao na nulu. Na hrvatskim prostorima većina žena optuženih za vještičarenje bile su kmetice, a u nekim državama, poput Islanda, optuženo je više muškaraca nego žena. Posljednje pitanje odnosilo se na magiju u današnjem društvu. Vukelić smatra da se magijom danas ljudi koriste više nego ikad, a tome najviše pridonosi internet.

Prvo pitanje iz publike odnosilo se na povezanost optužbe za vještičarenje sa znanjem matematike i čitanja. Vukelić je odgovorio da žene većinom nisu imale ta znanja, a ako su ih i imale, bile su politički snažne figure optužene zbog političkih razloga (npr. problem kod Elizabete Báthory bio je što se htjela ponovno udati, a posjedovala je pola Ugarske). Posljednje postavljeno

pitanje ticalo se usporedbe istraženosti teme u Hrvatskoj i ostalim europskim državama. Vukelić je rekao da po tom pitanju Hrvatska dosta kaska jer nema mnogo ljudi koji se bave tom temom. Rekao je da se kod svojih istraživanja vratio na izvornu građu te da je primijetio kako je loše transkribirana, nije prevedena, nije objavljena i nije katalogizirana. Problem je i jezik jer je mnogo izvora pisano na starom zagorskom dijalektu pomiješanom s mađarskim jezikom.

Treći dan: 26. travnja 2025.

Posljednji dan konferencija se iz knjižnice preselila u dvoranu D3. Prvo izlaganje održala je **Kristina Husinec** o temi *Amerika kao „novi” Rim – analiza narativa kontinuiteta, ali i „pada” Rima te klasične simbolike u američkoj povijesti*. Potaknuta nedavnom popularizacijom diskursa o Rimskom Carstvu na društvenim mrežama (trend *How Often Do You Think About the Roman Empire?*), Husinec je odlučila analizirati rimsko nasljeđe, simboliku i paralele sa suvremenim SAD-om. Najdugovječniji narativ kojim se koristi je lekcija o padu Rima i pitanju održavanja američke globalne moći. Poveznica s Rimom vidljiva je i u pogledu defanzivnog imperijalizma nakon invazije na Bliski istok koji je sličan rimskim ratovima s barbarima radi očuvanja stabilnosti na Apeninskom poluotoku. U predsjedniku Donaldu Trumpu mnogi vide figuru Cezara, a SAD za vrijeme njegova mandata kao Rim prije pada Republike. Mladi muškarci sve više prestaju vjerovati u demokraciju i politički počinju nagnjati radikalnom konzervatizmu. Također, u svaku fazu povijesti SAD-a utkana je neka poveznica s Rimom kao arhetipom velikog carstva.

Drugo izlaganje održao je član uredništva Časopisa, student povijesti i anglistike, **Ruben Prstec** o temi *Škola mita i simbola: paradigme u studijama američkog identiteta 1939–1956*. Prstec je temu izlaganja bazirao na prvom semestru diplomskog studija amerikanistike s fokusom na knjige nastale u razmatranom periodu koje tematiziraju američku prošlost u kontekstu američkih studija. Znanstvenici koji se povezuju s američkim studijima svojim su djelovanjem htjeli stvoriti korisnu američku prošlost za američku sadašnjost. Oni su stvorili niz ideja o SAD-u poput američke renesanse, puritanskog mita, nacije prirode, kanona američkih pisaca, Amerike kao obećane zemlje, simbola Divljeg zapada itd. Ti su koncepti imali mnoge kritičare, ali je važno sagledati razvoj američkih studija jer su inspirirali mnoge druge discipline.

Treće izlaganje održala je magistra povijesti i geografije **Ivana Đorđić** o temi *Atatürkov Nutuk (Govor) kao mit o nastanku Republike Turske*. Nutuk, važan govor turske povijesti, bio je raspoređen na šest dana i ukupno je trajao 36 sati. Sadržavao je dokumente iz recentne turske povijesti i opisivao turski narod od pada Osmanskog Carstva do 1927. kada je bio održan. Đorđić je tekst nazvala političko-književnim – političkim jer mu je takva bila namjena, a književnim jer su to zapravo memoari. Govor također sadrži različite reinterpretacije mitova i priča iz turske povijesti čija je svrha bila legitimacija vlasti i vizije moderne Turske.

Posljednje izlaganje konferencije održale su studentica filozofije **Jana Krstić** i studentica politike i međunarodnih poslova **Bojana Vuletić** o temi

Dekonstrukcija nacionalističkih narativa u Srbiji i Hrvatskoj: Analiza diskursa studentskih blokada u 21. stoljeću. U izlaganju su uspoređivale prosvjede iz 2008. u Zagrebu i trenutne prosvjede u Srbiji. Razlika između njih jest što su se prosvjednici iz Zagreba fokusirali na obrazovanje, dok je u Beogradu fokus stavljen na kompletan režim. Kritike su vlasti na prosvjede nedemokratičnost, politizacija studentskih zahtjeva i uključivanje stranih faktora. U Srbiji je u takvim situacijama čest mit o stranim plaćenicima i demonizacija političkih aktera, npr. Clinton, a često se pogled svraća na ustaše. Pritom je demonizacija Europske unije rjeđa jer trenutno Srbija ovisi o stranim ulaganjima.

Moderator završne rasprave bila je Nera Kapustić, a prvo pitanje o motivu istraživanja teme bilo je upućeno Husinec. Rekla je da je interes baziran na kombinaciji zanimanja za suvremenu situaciju i kasnu antiku. Također je kao početak interesa bio seminarski rad na studiju antropologije. Krstić i Vuletić bilo je postavljeno pitanje hoće li neki stari politički akteri pokušati iskoristiti trenutne proteste za ponovnu afirmaciju, primjerice Nemanja Šarović, bivši član Srpske Radikalne stranke čiji je predsjednik Vojislav Šešelj. Odgovorile su da protesti nisu stranački, ali jesu politički i vlada nije očekivala da će poprimiti ovoliki opseg. Nakon posljednje diskusije glavna je urednica održala završnu riječ. Zahvalila je izlagačima, Odsjeku za povijest, sponzorima, redakciji časopisa i posjetiteljima. Izrazila je zadovoljstvo što je konferencija uistinu postigla željeni međunarodni i interdisciplinarni karakter te izlazak iz okvira uobičajenih studentskih aktivnosti. Izrazila je nadu da će se ovakvi skupovi organizirati i u narednim godinama. Konferencija je završila podjelom zahvalnica izlagačima i grupnom fotografijom.

Slika 1. Sudionici i Organizacijski odbor na zadnjem danu Međunarodne konferencije za mlade istraživače Vestigia: Mitovi i narativi, 26. travnja 2025. (foto: Mirta Kostov)

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 20 2025.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XX, broj 20, 2025.

Glavna i odgovorna urednica
Marija Bišćan

Zamjenik glavne urednice
Ruben Prstec

Uredništvo
Filip Bačurin
Marija Bišćan
Adrian Filčić
Nera Kapustić
Karlo Košir
Ivan Moškato
Marko Perišić
Ruben Prstec
Matija Pudić

Urednici pripravnici
Tita Mikulaš
Benjamin Pintarec

Redakcija
Filip Bačurin
Marija Bišćan
Adrian Filčić
Nera Kapustić
Karlo Košir
Tita Mikulaš
Ivan Moškato
Marko Perišić
Benjamin Pintarec
Ruben Prstec
Matija Pudić

Tajnik Uredništva
Marko Perišić

Recenzenti
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Arijana Kolak Bošnjak
dr. sc. Inga Vilogorac Brčić
dr. sc. Neven Budak
dr. sc. Mihovil Dabo
dr. sc. Vinko Korotaj Drača

dr. sc. Stipe Grgas
dr. sc. Branimir Janković
dr. sc. Maja Katušić
Dea Marić
dr. sc. Lidija Nikočević
dr. sc. Ana Rajković Pejić
dr. sc. Filip Šimetin Šegvić
dr. sc. Luka Špoljarić
dr. sc. Peter Štih
dr. sc. Nikola Tomašegović
dr. sc. Hrvoje Tutek
dr. sc. Nada Zečević
Andrija Živković

Lektura za hrvatski jezik
Antonia Buti
Nikolina Fajt
Grgur Gržetić
Lorenia Jantolek
Nera Kapustić
Mihaela Pokrivač
Martina Prosen

Lektura za engleski jezik
Marko Perišić
Ruben Prstec
Matija Pudić

Oblikovanje
FF Press

Izdavač
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Tisak
d. o. o. Studio moderna

Naklada
Tiskano u 75 primjeraka.

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove i mišljenja autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa finansijski je omogućeno:

sredstvima koja je ustupio Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

sredstvima dobivenim na Natječaju za studentske programe Studentskog zbora Sveučilišta u Zagrebu

Redakcija časopisa Pro tempore im iskreno zahvaljuje na finansijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva

Odsjek za povijest

(za: Uredništvo Pro tempore)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

Kontakt

casopis.protempore@gmail.com

Web-stranica

<https://protempore.ffzg.unizg.hr/>